

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Камен Димитров Петров – Университет за национално и световно стопанство. Катедра „Регионално развитие“.

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност 4.4 – Науки за Земята (География на населението и селищата)

Основание за представяне на рецензията: Участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно заповед № РД-38-443/18.7.2025 г. на Ректора на СУ Свети Климент Охридски.

Автор на дисертационния труд: Кирил Иванов Николов

Научен ръководител: доц. д-р Георги Бърдаров

Тема на дисертационния труд: **Конфесионално развитие на България от Освобождението до днес – географско разпространение, взаимоотношения между отделните конфесии в страната, проблеми и перспективи**

1. Информация за дисертанта.

Дисертантът Кирил Иванов Николов се е обучавал по докторска програма 4.4 – Науки за Земята (География на населението и селищата), обучението е осъществено в редовна и задочна форма през периода 2-21-2025 година, промяната е наложена поради постъпването на работа като редовен асистент в катедра „Социално-икономическа география“ през 2022 година. Прилежно за представени:

- Кратка биографична справка
- Заемани академични и други длъжности до момента (вкл. длъжности извън ВУ или научна организация).
- Кратка информация за изпълнението на индивидуалния план

Индивидуалният план е разработен в съответствие с изискванията на Закона за висшето образование и правилата на СУ Св. Кл. Охридски. Успешно са придобити планираните кредити, като докторантът е изпълнил задълженията си в установения период. Професионалният му опит е в пряка връзка с тематиката на дисертацията и придава висока практическа стойност на изследването. В рамките на индивидуалния план докторантът е изпълнил предвидените дейности – полагане на изпити и участие в семинари, написване на дисертационен труд и публикации свързани с него.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е с общ обем от 190 страници със структура увод, четири глави, заключение, използвана литература, списък с абривиатури и съкращения и списък с 25 авторски картографски фигури и 5 таблици. Предложеният текст всъщност представлява рядкост по съвременните български дисертационни стандарти и доколкото по-долу са изложени критики, те целят даването на насоки за повече системност и научни търсения при отпечатване на текста в едно публично достъпно издание. Това е свързано с факта, че представения труд е с важна значимост за етноконфесионални отношения в българската държава. Цел на изследването е да се анализират факторите и причините за съхранения етно-религиозен мир в България. и да се очертаят възможните заплахи от неговото разрушаване в следващите години. Формирането на дисертабилността на подобен труд, често налага въвеждането на гранични подходи между науките или строго съблюдаване на ограничението на съответното научно направление. В тази връзка опита на дисертант Николов да съчетае научни инструментариум с методи използвани в географската наука, частни методи, така и общонаучни от други направления е положителен атестат за неговата работа. В началния етап на разработката е използван основно описателния метод, с цел по-детайлно изясняване и описание на обекта на изследване, но в труда е наложен и картографския метод, който онагледява протичащите процеси и явления. Приемам макар и малко с уточнения, че обект на изследване в дисертационния труд са конфесионалните групи в България през XX и XXI век. Вярвам, че амбицията на автора да обхване по-голям обхват от време е положителна тенденция, но тя често в науката може да създаде и други необходими уточнения и проблеми. Добре би било авторът да фокусира своя подход в края на XX и началото на нашият век изследването, защото картината е също динамична, както и през посочения период. Разбира се, на базата на предложения подход и предмет, че развитието на конфесионалните групи през изследвания период в страната, техните взаимоотношения и най-вече конфронтации, породени от политическата ситуация приемам, че трудът е актуален и се нуждае от съвременна оценка от автор, който има по-иновативен поглед към изследваната проблематика. Тук може да допълним, че не само политическата, но и икономическата ситуация и процесите на глобализация имат отражение върху състоянието на конфесионалните групи. По отношение на поставените задачи приемам ги за добре структуриране, като авторът правилно вижда в тях модел за изграждане на структура на дисертационния труд. Авторът се опитал да заложи в изследването си е зараждането и развитието на големите монотеистични религии на територията на България. Техните взаимоотношения и изграждането на един специфичен български етно-религиозен модел на толерантност от Освобождението на България до наши дни. Това определя актуалността, значимостта и необходимостта за науката и практиката в страната на дисертационния труд като изследването е насочено към: преосмисляне и усъвършенстване на подходите към управлението на кризи от невоенен характер, чрез интеграция на научни, технологични и организационни средства в единна система и формулиране на приложими управленски стратегии, които да отчитат

съвременните рискове, динамиката на средата и нуждата от устойчиви публични политики. Тук може да подчертаем, че географският подход е особено важен за решаването на части от проблемите на регионалното развитие чрез изясняване на ентокофесионалната структура, разбира се ако имаме силна и модерна държава, която да планира и развива целенасочени политики в това отношение. Направен е опит да се регламентират редица понятия, които е добре да се систематизират и налагат, защото често в обществото не се отразяват правилно. Опитът на автора да определи рамката на религиозните въпроси от географска гледна точка и хронологическа гледна точка в първа глава приемам като въпрос за систематизация и опит да се даде съвременен поглед на тези процеси по достъпен начин в методологическо отношение. Втора глава е посветена на възникване и разпространение на основните вероизповедания в България. Оценката ми за нея е положителна. Трета глава продължава в оценка и анализ на развитие и взаимоотношения между основните конфесионални общности в България от освобождението до днес. Авторът акцентира върху анализът на данните от последните три преброявания на населението в България по отношение на заявеното вероизповедание. Той приема, че динамиката на процесите и промените в тях са отражение на демографските процеси в България от една страна и на отношението спрямо религията като цяло, от друга. В трудът се извежда, че преброяването от 2001 г. насам, почти всички от отговорилите на въпроса за религиозна принадлежност са раждани преди 1990 г., т.е. в годините на социализма (дори преди него), докато на преброяванията през 2011 г. и особено 2021 г. се увеличава процентът на ражданите след 1990 г. При всички положения това се отразява на данните за конфесионалната структура. Четвърта глава е свързана с предизвикателства и заплахи пред българския етнорелигиозен модел на развитие. Тази част на изследването е посветено на възможни конфликти, даден е пример със ситуацията в Босна, Изведени са заплахи и предизвикателства пред българския етнорелигиозен модел. Заключение то прави опит да обобщи постигнатите резултати в останалата част на труда. Подходът е научно обоснован и кореспондира с целите на изследването. Дисертационният труд притежава висока степен на завършеност, ясно дефинирана структура и принос в теоретичен и приложен план.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси.

Представеният дисертационен труд съдържа както значими теоретични приноси, така и практически насочени резултати, които отговарят на основните научни изисквания към изследвания в сферата на конфесионално развитие на България от Освобождението до днес – географско разпространение, взаимоотношения между отделните конфесии в страната, проблеми и перспективи. Научната стойност се допълва от разработената многокритериална методика, а научно-приложният принос се изразява в конкретни препоръки, модели и механизми за подобряване на съществуващата практика в национален контекст. Емпиричните данни, добити чрез набора от използваните източници, които допринасят за обосноваването на изводите и приложимостта на предложените препоръки и виждания на автора. Дисертационният труд показва, че неговия автор владее много добре терминологията по разглежданата проблематика. Научното изследване в

дисертационния труд систематизира съществуващото знание и предлага научно-приложни насоки и модел за адекватен отговор на комплексните съвременни предизвикателства, свързани с ефективната организация и управление на кризи от невоенен характер.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационният труд е разработен последователно и логично. Дообогатени и доразвити са теоретичните постановки на основата на сравнителен и критичен анализ в областта на географско разпространение и взаимоотношенията между отделните конфесии в страната. Съответно е приложен структуриран системен подход към процеса на конфесионално развитие на България от Освобождението до днес, като се обосновава ролята на координацията като самостоятелна система, което дава възможност за анализ на връзките между отделните компоненти и за определяне на тяхното значение за цялостната структурираност на регионален принцип на отделните общности. Приемам, че приносите са достоверни и характеризират дисертационното изследване, като чрез тях са предложени конкретни мерки за преодоляване на дефицити и решения на възможни кризи, насочени към модернизация на системата. Допълването на подходите чрез внедряване на нови технически решения и управленски подходи и приемане на групи решения е обоснована мярка. Още повече, че е базирана на основата на анализ на съществуващите организационни структури с формираните конфесионални общности, което извежда и необходимостта от по-тясна координация и допълняемост между държавната и общинската власт при проблеми от етно-конфесионален характер. Положително приемам, че е налична методична рамка за многокритериален анализ, която може да обединява описателните, управленски и пространствени подходи и включва обща оценка, а също и подготовката на прилагане на географски информационни системи и технологии за планиране и прогнозиране, които в своята съвкупност се явяват основа за извеждане на количествени и качествени индикатори за ефективни управленски решения по отношение на особеностите на територията и нейната конфесионална особеност. Представените публикации са свързани с дисертационния труд и дават представа за развитието на търсенията на автора при разработване на труда. От изложеното от г-н Кирил Иванов Николов приемам, че трудът е собствено изследване на автора, посветено на значим изследователски проблем.

5. Публикации и допълнителни дейности. Докторантът представя публикации, с които изпълнява минималните научни критерии, като по времето на своята докторантура е демонстрирал желание за работа. Публикациите отразяват различни етапи от разработването на труда и под една или друга форма техните резултати са допринесли за формирането на неговата окончателна форма и изводи. Потвърждавам, че публикациите са по темата на дисертацията и са достатъчни като изразяващи идеите на автора и в същото време отговарящи и на Националните минимални изисквания.

6. Оценка на автореферата Авторефератът отразява коректно и синтезирано съдържанието на дисертационния труд. Използваният език е академичен, стилът е последователен, а изложението е прецизно. Представените приноси са ясно обособени и аргументирани, разбира се може да се прецизират, но считам, че и в този порядък може да останат. Документът изпълнява своята основна функция – да информира научната общност за същността и значението на изследването, неговите резултати и приносите на автора. Представените публикации са свързани с дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Като цяло, дисертационният труд е с необходимото качество, с ясна логическа структура, солидна научна рамка, която се основа на предложените приноси. Поради това е трудно да се формулират съществени критични бележки освен в посока на големия период на изследване. Липсват доказателства за плагиатство, както се удостоверява от електронния преглед със системата StrikePlagiarism и както мога и аз на свой ред да потвърдя, че към момента на защитата не е установено такова. С оглед на същото представеният дисертационен труд правилно е допуснат до публична защита и следва да получи своята оценка по същество. Представените бележки и препоръки следва да се разглеждат по-скоро като поле за дискусия и насоки за бъдеща работа, отколкото като слабости на настоящото изследване. Така, че времевите ограничения според мен имат съществено значение за повече прецизност и научност на крайните резултати поради факта, че големия период може да бъде интерпретиран по-различен начин, а често и по-трудно обхванат в рамките на един дисертационен труд. Имам един въпрос: **Възможно ли е изостряне на етно-конфесионалните отношения в Югоизточна Европа или този процес върви към постепенно затихване?**

8. Заключение

Представеният дисертационен труд на Кирил Иванов Николов отговаря на всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане, както и вътрешните нормативни документи на СУ Св. Кл. Охридски. Темата е актуална, практически ориентирана и стратегически значима за националната сигурност и публичното управление. Изследването е реализирано с висока степен на научна задълбоченост и методологична прецизност. Поставените цели и задачи са изпълнени в пълен обем. В труда са постигнати теоретични резултати и научно-приложни приноси, които допринасят за усъвършенстване на координацията и организационната готовност на държавните и местни органи при невоенни кризи. Разработената методика и емпиричната обосновка свидетелстват за сериозно и самостоятелно научно изследване. На тази основа давам положително становище и подкрепям присъждането на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност 4.4 – Науки за Земята (География на населението и селищата) на докторант г-н Кирил Иванов Николов

11.08.2025 г.
Гр. София

Рецензент:
(проф. д-р Камен Петров)